

International Journal of Advanced Academic Studies

E-ISSN: 2706-8927

P-ISSN: 2706-8919

www.allstudyjournal.com

IJAAS 2020; 2(4): 369-372

Received: 23-08-2020

Accepted: 28-09-2020

نقش داوی در سراج الاخبار و امان افغان

دکتر دینا محسنی

چکیده

عبدالهادی داوی یکی از مشاهیر بزرگ شعر، ادب، سیاست، رسانه و از شخصیت‌های مهم جنبش مشروطیت است. داوی از آوان جوانی با مشاهده وضع جامعه و کشور در جنبش مشروطه‌خواهی کشور سهم می‌گیرد، روان‌شاد داوی هم‌رزم محمود طرزی است و با قلم، آفرینش و عمل خویش، یاور آزادی خواهان می‌گردد. مبارزه با استعمار، استبداد و خرافات مهم‌ترین هدف در سراج الاخبار است. این محرر سراج الاخبار با مایه گذاشتن از جانش در راستای کسب استقلال می‌کوشد. به گواهی سراج الاخبار و امان افغان، عبدالهادی داوی ژورنالیستی است متعهد به بیداری و روشنگری. او همکار فعال محمود طرزی در سراج الاخبار است. به دلیل تسلط و آشنایی بر زبانهای اردو، انگلیسی، ترکی و فرانسوی، نهضت ترجمه را رونق می‌بخشد. مقاله‌ها و آثار برگردان‌شده از زبان‌های خارجی دال بر این حقیقت است بعد از استقلال افغانستان (۱۹۱۹ م.)، سراج الاخبار به نام «امان افغان» به نشر ادامه می‌دهد. نخستین مدیر مسؤول «امان افغان» عبدالهادی داوی است. امان افغان در واقع ادامه‌ی سراج الاخبار و تداوم دهنده‌ی مرام و اهداف این نشریه‌ی وزین می‌باشد. از آنجایی‌که داوی در سراج الاخبار و امان افغان نقش آفرین است و به توسعه‌ی فرهنگی متعهد؛ در این نیشته می‌کوشم تا کارنامه‌ی داوی را به حیث ژورنالیست بررسی نمایم.

کلمات کلیدی: طرزی، سراج الاخبار، داوی، امان افغان.

مقدمه

«سراج الاخبار» بازتاب دهنده‌ی آرمان مشروطه خواهان است و تا آستانه‌ی استقلال به طور مستمر به نشر سپرده می‌شود. سراج الاخبار نه تنها در مبارزه با استبداد و استعمار نقش کلیدی ایفا می‌کند بل روزنامه‌نگاری را به جریان نیرومند و تأثیرگذار مبدل می‌سازد و به ادبیات و روزنامه‌نگاری جان تازه می‌بخشد.

طرزی و همکارانش چون داوی، لودین و غیره گام‌های استواری برمی‌دارند تا ریالیسم ادبی را بر جای رمانتیسم بنشانند. پرداختن به افکار و اندیشه‌های اجتماعی، راهکار محوری این فرایند سیاسی و ادبی است.

با به دست آمدن استقلال افغانستان (۱۹۱۹)، تحول بسیار عمیق و بنیادی در شئون مختلف زنده گی مردم- به‌ویژه در بخش مطبوعات- رونما می‌شود. در این زمان، مطبوعات از نظر کمی و کیفی در مرحله‌ی رشد غیر منتظره می‌رسد. آزادی بیان به وجود می‌آید. روشنفکران از دولت ملی خود طرفداری می‌کنند و گام‌های بلندی به سوی مدرنیسم برداشته می‌شود. اولین قانون اساسی زیر نام نظامنامه‌ی اساسی تصویب می‌گردد و بحث جامعه‌ی قانونمند و کارکرد مبتنی بر قانون مهم‌ترین دست‌آورد دوره‌ی امانیه است.

مهم‌ترین نشریه این دوره، جریده‌ی هفته‌گی دولتی «امان افغان» می‌باشد که نخستین سرمحرر آن عبدالهادی داوی است. سر لوجه‌ی اهداف امان افغان، ترویج قانون گرایی و گسترش معارف، دانش و بیداری فرهنگی است. گزارش سفر شاه امان الله را به گونه‌ی پیوسته بازتاب می‌دهد. در چنین برهه‌ی سر لوجه عمل و کارکرد همه‌ی نشریه‌های دولتی و آزاد در مرکز و ولایات، نشریه‌ی امان افغان است. این جریان‌سازی بیانگر دانایی و توانایی داوی در عرصه‌ی رسانه است.

با توجه به چنین حقایق مستندی، هدف این تحقیق دریافت چگونگی فعالیت عبدالهادی داوی در عرصه‌ی مطبوعات به ویژه در سراج الاخبار و امان افغان می‌باشد. یعنی این نیشته به گونه‌ی ای اختصاصی رسانه‌محور است. چگونگی کارنامه‌ی داوی با هویت ژورنالیست حرفه‌ی، پرسش اساسی این متن تحقیقی است.

Corresponding Author:

دکتر دینا محسنی

استاد رشته ادبیات فارسی-دری،
دانشکده زبان و ادبیات، دانشگاه
تعلیم و تربیه شهید استاد ربانی

روش تحقیق نگارنده از نوع کتابخانه‌یی بوده که با نگرش و نگاه تحلیلی و تشریحی کارنامه‌ی داوی را در عرصه‌ی رسانه ارزیابی می‌کند. سرچشمه‌های این تحقیق و پژوهش، آثار معتبر تاریخی، فرهنگی و ادبی است.

محمود طرزی

محمود طرزی پس از بیست و سه سال دوری از وطن در زمان فرمان‌روایی حبیب‌الله خان (۱۲۹۷-۱۲۸۰ خ.) - درحالی که از افکار سیدجمال‌الدین افغان و نهضت‌های میهن‌پرستانه آن زمان متأثر بود- در سال (۱۹۰۳ م.) به افغانستان بازمی‌گردد .

محمود طرزی در آغاز بعضی مشوره‌های سودمند برای اصلاح برخی امور، به امیر می‌دهد که از جمله‌ی این مشوره‌ها، انتشار مجدد نشریه‌ی «سراج الاخبار» است. با پذیرش و حمایت امیر ، محمود طرزی در سال (۱۲۹۰ خ.) بار دیگر سراج الاخبار افغانستان را با کیفیت نوین و اهداف والا منتشر؛ و بنیاد مطبوعات مدرن را در افغانستان پایه‌گذاری می‌کند. این نشریه از همان آغاز تریبون آزادی‌خواهان و روشنفکران افغانستان می‌شود و جنبش اصلاح‌طلبانه‌ای را در کشور به وجود می‌آورد (محسنی، ۱۳۹۵: ۶۷) و فرهنگ مبارزه با استعمار را در کشور های همسایه می‌گستراند. کارنامه‌ی داوی به عنوان همکار طرزی در سراج الاخبار مزین به چنین افتخاراتی است.

سراج الاخبار

نشریه‌ی سراج الاخبار (۱۹۱۱-۱۹۱۸ م.) پانزده روزه، برای هفت سال و سه ماه به نشرات خود ادامه می‌دهد (سماورز، ۲۲: ۱۳۸۶). طرزی در کار نشریه‌ی سراج الاخبار از دو تن روشنفکران یکی عبدالهادی داوی و دیگری عبدالرحمان لودین کمک می‌گیرد. آشنایی داوی و عبدالرحمان لودین به چندین زبان، سبب می‌شود تا مطالب جالب را از زبانهای اردو، انگلیسی، ترکی، فرانسوی به زبان فارسی ترجمه کنند و در سراج الاخبار چاپ کنند.

«سراج الاخبار»، در تشکل و تحول ایجاد آثار بدیعی ادیبان مشروطه‌خواه، نقش نهایت بزرگ ایفا می‌کند. روشنفکران افغان اندیشه‌های اجتماعی خود را در این نشریه‌ی وزین بازتاب می‌دهند تا انقلاب فکری را در میان جامعه توسعه بخشند.

مرام و اهداف محمود طرزی از نشر «سراج الاخبار» مبتنی بر چنین محورهایی است:

- آگاه ساختن مردم از وقایع و حوادث کشور؛
- ترجمه‌ی آثار نویسندگان شرق و غرب، جهت آشنایی مردم افغانستان با اندیشه، فرهنگ، علوم جدید و فکر دنیای قرن های

زده و بیست؛

- آموزش طرز نگارش ساده و علمی؛
- ایجاد جنبش تاریخ‌نویسی؛
- تحقیق در زمینه‌ی تاریخ ادبیات افغانستان؛
- -تحقیق در باره‌ی زبان دری و تکامل آن؛
- تتبع و تدوین مقاله‌های تحقیقی در عرصه‌ی شعر، نثر، موضوعات اجتماعی، علمی و سیاسی، ترویج نگرش انتقادی.

با توجه به فضای تیره و تار، طرزی همراه با همکارانش عبدالهادی داوی و عبدالرحمان لودین، با درایت سیاسی و فرهنگی، «سراج الاخبار» را مشتعل نگه می‌دارند. به بیان

دیگر، نه تنها استبداد و تفکر توأم با تاجر مخالف نشر «سراج الاخبار» می‌شوند، بل استعمار در جهت خاموش کردن این مشعل بیداری از هیچ کوششی دریغ نمی‌ورزد.

باید خاطر نشان ساخت که افزون بر شادروان طرزی، فیلسوف و اندیشمند بزرگ نیم قاره، علامه اقبال نیز در شکل‌گیری شخصیت ادبی، سیاسی و آزادی‌خواهی داوی مؤثر بوده است.

یکی از بخش‌های اصلاحات اجتماعی در این برهه، نقش زنان و تربیت اطفال در جامعه می‌باشد. داوی به عنوان شاگرد و دستیار محمود طرزی در باره‌ی روشن‌ساختن ذهن مردم از حضور و نقش زنان و تربیه‌ی اطفال نقش مهم دارد. شش شماره‌ی سراج الاطفال به مدیریت عبدالهادی داوی منتشر می‌شود، هر چند ضمیمه‌ی سراج الاخبار است ولی اخبار و اهداف آن کاملاً مستقل است. این نشریه را بیشتر به مکاتب می‌فرستند تا ذهن اطفال و دانش آموزان را صیقل بزنند.

امان افغان

امان افغان، نشریه‌ی خبری، سیاسی و اجتماعی به زبان فارسی است که در فاصله‌ی سالهای (۱۲۹۸-۱۳۰۷ ش./۱۹۱۹-۱۹۲۸ م.)، در کابل منتشر می‌شود.

این نشریه در حمل (۱۲۹۸/۱ آوریل ۱۹۱۹) پس از تعطیل روزنامه‌ی سراج الاخبار، پا به عرصه‌ی وجود می‌گذارد (حبیبی، ۱۳۶۷: ۱۸۱). نخستین مدیر مسوول آن، عبدالهادی داوی است که با روی کار آمدن امان‌الله‌خان (۱۹۱۹-۱۹۲۸ م.)، روزنامه‌ی را با الهام از نام شاه، «امان افغان» می‌نامد. نزدیکی این روزنامه به دستگاه حکومت، عملاً آن را به ارگان رسمی امان‌الله خان مبدل می‌سازد.

« این نشریه در ۳ دوره‌ی جداگانه انتشار می‌یابد که در دوره‌ی اول، هر ۱۵ روز یک بار منتشر می‌شود و در دوره‌های بعد، شکل هفته‌نامه به خود می‌گیرد.» (حبیبی، ۱۳۶۷: ۱۸۴) در طی سه دوره انتشار امان افغان چندین سرمحرر به ترتیب آن را منتشر می‌سازند. سر محرران امان افغان عبارت اند از: عبدالهادی داوی، محمدخان فرحت، عبدالجبارخان، میر سیدقاسم‌خان، غلام‌احمد و غلام نبی جلال‌آبادی.

«امان افغان، در هر شماره حاوی خبرها، سرمقاله‌ها، تبصره‌ها، مقالات علمی و معلوماتی، نطق‌ها و بیانیه‌های رسمی مقامات دولتی، داستان‌های دنباله‌دار، داستان‌های کوتاه و اعلانات می‌باشد.» (رهین، ۱۳۸۷: ۲۴۳).

جریده‌ی امان افغان با تأثیر پذیری عمیق از سراج الاخبار افغانستان می‌کوشد همان اهداف متعالی را ارائه کند و چون سراج الاخبار افغانستانی، کتابچه‌هایی را در جشن استقلال افغانستان به نام هدیه‌ی سال، به هم‌وطنان هدیه می‌دهد.

سرانجام، در پاییز ۱۳۰۷ ش، در پی شورش و اغتشاش قبایل افغان بر امان‌الله خان و فرار او به قندهار، نشریه‌ی امان افغان نیز به پایان راه خود می‌رسد. آخرین سردبیر امان افغان، غلام نبی جلال‌آبادی است که در گیر و دار جنگ قدرت کشته می‌شود.

نقش داوی همچون روزنامه نگار

یکی از اوصاف و ویژگی‌های ژورنالیست حرفه‌یی، تحریک عواطف و احساسات عمومی می‌باشد. ژورنالیست شاعر و شاعر ژورنالیست با چنین هنری عواطف و احساسات، شور و شعور مردم را چنین برمی‌انگیزد:

از زندان، شکنجه و مرگ نمی‌هراسد. داوی همان گونه که در سراج الاخبار برای روشن ساختن ذهن مردم سعی می‌کند، در نشریه‌ی امان افغان این تلاش را ادامه می‌دهد. داوی باور دارد: «اخبارها، افکار اهالی را روشن می‌سازد، چشم‌های خواب‌آلوده را بیدار می‌کند و آن‌ها را از خواب برخاسته‌گان را، آن‌ها را لرزان لرزان به پا آمده‌گان را، راه و اسلوب رفتار نشان می‌دهد» (داوی، ۱۲۹۹: ۳). راه اسلوب مبارز با استبداد و استعمار را، این خصوصیت بارز یعنی ادبیات روشنگری است.

نتیجه‌گیری

بنیاد مطبوعات مدرن در افغانستان توسط محمود طرزی با انتشار نشریه‌ی سراج الاخبار، پایه‌گذاری می‌گردد و این نشریه به سرعت تریبون آزادی‌خواهان و روشنفکران افغانستان می‌شود و جنبش اصلاح طلبانه را در کشور به وجود می‌آورد. عبدالهادی داوی یکی از همکاران فعال طرزی، در کار نشریه‌ی سراج الاخبار است. آنان مطالب جالب را از زبانهای خارجی به زبان فارسی ترجمه می‌کنند و به چاپ می‌رسانند.

در آن برهه «سراج الاخبار»، منبر عقیده‌های اجتماعی، سیاسی و ادبی مشروطه‌خواهان است. مشروطه‌خواهان با اینار و شجاعت فرهنگی و اجتماعی می‌کوشند تا انقلاب فکری را مشتعل کنند. سراج الاخبار در کسب استقلال چنان روشن است که نیاز به استدلال ندارد.

بعد از کسب استقلال کشور، نشریه‌ی امان افغان در اپریل (۱۹۱۹) پس از تعطیل روزنامه‌ی سراج الاخبار، پا به عرصه‌ی وجود می‌گذارد. نخستین مدیر مسؤل آن عبدالهادی داوی است.

نشریه «امان افغان» همان اهداف اصلی و عمده‌ی سراج الاخبار افغانیه یعنی استقلال، ملی‌گرایی، تجدد گرایی، استعمارزدایی و اتحاد و ترقی کشورهای مسلمان را دنبال می‌کند. با این تفاوت که سراج الاخبار از آن به عنوان سلاحی برای کسب استقلال به کار می‌برد، رسالت امان افغان حفظ استقلال، پیشرفت و ترقی افغانستان است.

مطبوعات متجدد دوره‌ی امانی، پرورش دهنده‌ی یک نسل آزادی‌خواه و مبارز است؛ نسلی که در سالهای بعد وقتی آزادی‌های مدنی سلب می‌شود، برای بازگرفتن آزادی، حاکمیت قانون و تجدد، زنده‌گی‌شان را قربانی می‌کنند.

امان افغان، همانند سراج الاخبار در عرصه‌ی ادبیات نیز اثرات مهمی بر جا می‌گذارد و می‌تواند مظهر نخستین تجربه‌های ادبی در افغانستان باشد.

داوی همچون ژورنالیست حرفه‌ی، با نگارش مقالات، اشعار، تنظیم و پیشبرد به حیث محرر در نشریه‌ی سراج الاخبار و سرمحرر در امان افغان، می‌تواند بیداری فرهنگی و اجتماعی را با واقع‌نگری توسعه دهد.

هنجارشکنی، شکستن قالب‌ها و طرح نو در انداختن، از ویژه‌گی‌های ژورنالیست جوان یعنی داوی است. داوی از پیشگامان عرصه‌ی روزنامه‌نگاری مدرن و شعر متجدد در ادبیات فارسی دری است.

سرچشمه‌ها:

۱. حبیبی، عبدالحی. (۱۳۶۷). جنبش مشروطیت در افغانستان. چاپ دوم. کابل: مطبوعه دولتی.
۲. داوی، عبدالهادی. (۱۲۹۹). امان افغان. سال اول،

«سنجش از پندار نشناسی هنوز

خویش را بسیار نشناسی هنوز

خون چکان ز انگشت‌ها وز ساده‌گی

فرق گل از خار نشناسی هنوز» (حبیب، ۱۳۶۶: ۱۵۱)

داوی در یکی از سرمقاله‌ها در امان افغان چنین می‌نویسد:

«آتش به دو دست خویش در خرمن خویش

چون خود زده ام چه نالم از دشمن خویش

در همه‌ی عالم دشمن خانه‌گی؛ چون مار آستین، مدهش‌ترین مخالفین است که مهلک‌ترین ضربت‌های خود را حواله‌ی نازکترین جاهای بدن می‌نماید. تا امروز برای بریدن شجره‌ی طپیه‌ی عالم اسلام، هر تیری که دست اغیار حواله کرده است، دسته‌ی آن از خود این درخت بدنصیب بوده است» (داوی، ۱۲۹۹: ۱).

دومین ویژه‌گی یک ژورنالیست حرفه‌ی، شکستن قالب‌ها و کلیشه‌هاست. به سخن دیگر، سخن نو گفتن و طرح نو در انداختن، هنجارشکنی گوهر کار یک ژورنالیست حرفه‌ی است. روشنگری و تجدد ادبی در دو دهه‌ی اول سده‌ی بیستم دال بر این ویژه‌گی است. بی‌گمان «محمود طرزی نخستین کسی است که شعر محتوایی را در افغانستان معرفی می‌کند. شعر نو نه تنها در افغانستان مورد پذیرش همه‌گان قرار می‌گیرد بلکه اوضاع کشورهای همسایه هم شرایط را برای استقبال از این بدیل نو فراهم می‌آورد. شاعران منطقه از احوال هم‌دیگر توسط نشرات و جراید با خبر می‌شوند.» (سماورز، ۱۳۸۶: ۱۰۰).

از پیشگامان عرصه‌ی شعر در آغاز سده‌ی بیستم در افغانستان، یکی هم عبدالهادی داوی است. داوی با آشنایی به زبان‌های ترکی، عربی و انگلیسی می‌تواند از منابع شعر و ادب و سیاست برون مرزی استفاده‌ی بهینه ببرد و اشعار غنماندی را عرضه کند. شاعران مشروطه خواه می‌توانند بنیاد فکری شعر را تغییر دهند و شعر را از محیط رمانتیک به محیط اجتماعی سوق دهند.

سومین خصوصیت ژورنالیست بیان ناگفته‌هاست. بنابر چنین خصوصیتی داوی همچون یک ژورنالیست حرفه‌ی همواره و در همه حال می‌خواهد سر از اسرار و پشت پرده‌ها درآورد و به اصطلاح، آن سوی سکه را بر نمایاند. پرده‌ری، کشف رموز، پی بردن به کنه حوادث و رخدادها، ابزار کار حرفه‌ی ژورنالیستی است. داوی مظهر چنین خصوصیتی است. افزون بر ویژه‌گی‌های ژورنالیستی، عبدالهادی داوی پیشگام شعر هدفمند است. تأکید شعر هدفمند به دانش اندوزی است. داوی بنا بر چنین رسالتی، فریادش مبتنی بر بیداری، آگاهی و کسب معرفت و دانش است. او حتی بر امیر حبیب الله نهیب می‌زند:

«در وطن گر معرفت بسیار می‌شد بد نبود

چاره‌ی این ملت بیمار می‌شد بد نبود

این شب غفلت که تار و مار می‌شد بد نبود

چشم پُر خوابت اگر بیدار می‌شد بد نبود (ژوبل، ۱۳۹۱: ۲۹۵)

داوی با کار ژورنالیستی خود، در نگارش و پردازش حوادث و رخدادها و اخبار، مرزی را نمی‌شناسد و در سپهر این رسالت

- شماره ۲، ص ۱.
3. رهین، عبدالرسول. (۱۳۸۷). تاریخ مطبوعات افغانستان. کابل: انتشارات میوند.
  4. حبیب، اسدالله. (۱۳۶۶). ادبیات دری در نیمه اول سده بیستم. کابل: انتشارات پوهنتون کابل.
  5. طرزی، محمود. (۱۳۸۷). مقالات محمود طرزی. گرد آورنده (عبدالغفور روان فرهادی). کابل: نشر وزارت خارجه.
  6. حشمت، ا. (۱۳۹۰). از جنبش مشروطه تا دولت مشروطه در افغانستان. کابل: انتشارات میوند.
  7. سخاورد، بشیر. (۱۳۸۶). طرزی و سراج الاخبار. تهران: انتشارات عرفان.
  8. محسنی، دینا. (۱۳۹۵). محمود طرزی و صدرالدین عینی. کابل: انتشارات امیری.
  9. ژوبل، محمد حیدر. نگاهی به تاریخ ادبیات معاصر در افغانستان. کابل: امیری، ۱۳۹۱-۴۵۹ ص.